

امیر علی شیرنوازی

بدایع البدایه

دیباچہ

Tyulemissov Madi

tmadi1@gmail.com

مهدی ابو اصل

بسم الله الرحمن الرحيم

فصاحت ديواني نينك غزل سرای لاري ♦ طبع مخزنيدين شوريده هال عاشق لار خermen جانیخه اوت سالغوديك بر اتشين
لعل نظم سلكيکا تارتا آلماغايلار ♦ اکر سوز ديباچه سين اول صانع جواهر حمدي بيله مرصع قيلماغايلار ♦ کيم عشق
اهلين الماس لسان شرف ♦ و کوهر بيان لفظي بيلان ساير انسان نينك درّة التاجي قيلدي

براعي

سبحان الله هو العلي المتعال ♦ کيم ايلادي عشق بحریني مala مال
انسانني چو اندا قيلدي غواص مثال ♦ هم کوهر حال بردی هم درّ مقال
و بلاغت بوستانی نينك چمن آري لاري ♦ خيال کلشيني دين صاحب جمال ♦ معشوق لاري کلبن حسنيغه زينت
برکوديك بر اتشين کل وزن کلدسته سيفه باغلا آلماغايلار ♦ اکر کلام فهرستين اول قادر زواهری شکري بيله ملمع
قيلماغايلار کيم حسن خيلين کل برک عذار رياجي ♦ و نركس بيمار چراغي بيله ♦ کافهء خلائق قرّة العيني ايتى

براعي

الحمد لوحـد الـهـدـاـيـاـ وـ نـعـمـ ♦ کـيمـ کـيـتـيـ وجـودـ بـاـغـيـدـيـنـ خـارـعـدـمـ
اـولـ بـاـغـداـ بـرـ کـلـ اوـتـیـ کـيمـ چـکـتـیـ عـلـمـ ♦ جـانـ اوـبـيـنـ يـارـوـتـیـ نـظـرـ شـمـعـیـ نـیـ هـمـ
بوـ حـمـدـ مـذـکـورـ وـثـنـایـ مـسـطـوـرـغـهـ کـونـکـولـ ماـيـلـ وـتـیـلـ قـاـیـلـ بـولـوـپـ کـونـکـولـکـاـ آـرـامـ وـ تـیـلـ کـاـ کـامـ يـتـشـماـکـایـ ♦ تـاـ رسـالـتـ بـرـجـیـ
نـينـکـ منـیرـ اـخـتـرـیـ ♦ وـ نـبـوـتـ درـجـیـ نـينـکـ ثـمـینـ کـوـهـرـیـ ♦ فـمـاـ يـنـطـقـ عـنـ الـهـوـاـ تـرـانـهـ سـیـ نـينـکـ منـظـورـ إـلـهـیـ ♦ أـنـ هـوـاـ لـاـ
وـحـیـ يـرـحـیـ خـزانـهـ سـیـ نـينـکـ معـتمـدـ عـلـیـهـ وـاـنـاـ أـضـحـ سـرـودـيـ نـينـکـ مـتـرـنـمـیـ وـ أـذـلـ وـدـرـودـیـ نـينـکـ مـتـكـلـمـ ♦ نـعـتـیـ
نـينـکـ تحـفـهـ سـیـ انـکـ وـاسـطـهـ وـدـرـودـیـ نـينـکـ هـدـیـهـ سـیـ انـکـ وـسـیـلـهـ بـولـمـاغـایـ

شوی

محمد کيم رسـلـ اـنـجـمـ دورـ اـولـ آـيـ ♦ قـاـيـوـ آـيـ بـلـکـهـ مـهـرـ عـالـمـ آـرـايـ
وـجـودـ نـينـکـ طـفـيلـيـ توـقـوزـ اـفـلاـكـ ♦ بـوـدـعـوـيـ شـاهـدـ منـشـورـ لـوـلـاـكـ
آلـيـبـ يـوـزـ بـرـقـقـيـنـ سـرـعـتـ سـمـنـدـيـ ♦ يـانـکـ آـيـ اـولـ سـمـنـدـيـنـکـ سـيـنـهـ بـنـدـيـ
سـتـامـ مـرـكـبـيـ بـرـجـیـسـ نـاهـیدـ ♦ اـيـکـ يـانـدـينـ چـنـاقـيـ آـيـ خـورـشـيدـ
ضـلـالـتـ کـوـنـیـ نـينـکـ مـحـزـونـلـارـيـفـهـ ♦ جـهـالـتـ دـشـتـيـ نـينـکـ مـهـجـونـلـارـيـفـهـ
شـفـیـعـ اـیـتـکـیـلـ آـنـیـ جـاوـیدـاـ إـلـهـیـ ♦ مـیـنـیـ هـمـ قـوـیـمـاـغـیـلـ نـومـیدـ إـلـهـیـ

وـصـلـیـ اللـهـ عـلـیـهـ وـعـلـیـ الـلـهـ الطـبـیـنـ وـاصـحـابـ الطـاـهـرـینـ وـعـلـیـ منـ تـیـعـ هـمـ اـجـعـنـ إـلـیـ يـمـرـ الدـینـ

بوـ پـرـيـشـانـ اـجـزـانـينـ وـرـقـ نـکـارـيـ ♦ وـ بوـ آـشـفـتـهـ اـورـاقـ نـينـکـ قـصـهـ کـذـارـيـ ♦ مـحبـتـ بـيـمانـهـ سـیـ نـينـکـ جـرـعـهـ چـشـیـ ♦ وـ
مـلامـتـ خـمـ خـانـهـ سـیـ نـينـکـ سـبـوـ کـشـیـ ♦ شـیدـالـیـغـ مـحلـهـ سـیـ نـينـکـ رـسوـاسـیـ ♦ وـ رـسوـالـیـغـ کـوـچـهـ سـیـ نـينـکـ شـیدـاـسـیـ

میت

وفـاـ بـوـسـتـانـيـ نـينـکـ دـسـتـانـ سـارـايـ ♦ مـلامـتـ بـلـبـیـ يـغـنـیـ نـوـابـیـ

عـنـ اللـهـ ذـکـرـہـ

آنداق عرض قیلور کیم اول چاغ کیم خراسان جنت تختی کورکان لیق رواحی بیله زینت افزای و کورکان فرقی
جهانبانیق تاجی بیله فلک فرسای ایردی و عمروم شبستانی شباب شمع لاری نوریدین منور و حیاتیم کلستانی یکیت
لیک کل لاری عطیریدین معتر ایردی و سن مقتضی سیدین طبیعت غه هوا غالب و هوا غلبه سیدین طبیعت لهوغه
طالیب ایردی و کونکلا کیم چاکیدین کوکسومداکی ایسکی توکونلار بر بر عیان و کوکراکیم کسکان یانکی الیف
لاردین کونکلاکیم خط خط قان و مدام می رغبتی کونکولکا محبوب و همیشه محبوب الفتی خاطراغه مرغوب و
جانیم عشق باده سیدین مست و کونکلوم باده عشقیدین می پرست

میت

بولماسا آليمدا کلرخ ساقی اخوالیم خراب و یوق ایسه ساقیدا کلکون جام می باغریم کباب

از وقت دا باده سیلیدین هوش عقلیم اویی یقیلدی و عشق برقی صلاح و عافیتیم خرمینین کول قیلدي

ظنه

بیراوکه عشق می ایلکیدا مبتلا بولغاپ و نی تانک اکر انکا هر لحظه یوز بلا بولغاپ

اکرچه صعب بلاد دور ولی بودور تیلاکیم و که بو بلا مانکا بولغاپ همیشه تا بولغاپ

باری شعور صورتی کونکلوم دین کتی و کونکول صورت حالی بر یرکا یتنی کیم

تون کون ایاغیم یالانک یاقام چاک و میخانه یولیندا مست بیباک

هر دم یتبان فلک کا هویوم و او باش ایله بارچه کفتکویوم

چون طبع خیلی سلامتین و جبلت ذاتی استقامتدین عاری ایرماس ایردی و عاشق کوچه سیدا کیم عجب حالانگه

غايت و خمارلیق محله سیدا کیم غریب مشکلاتغه نهایت یوقتورو و عشق دا خواه حبیب جمالی حیرتیدین و خواه

رقیب خیالی غیرتیدین و خواه وصال بهاری انتظاریدین و خواه فراق خزانی خارخاریدین و میدا خواه مست لیق

عیش و طربیدین و خواه مخمورلیق رنج و تعیی دین و خواه میفروش عنایتی دین و خواه محتسب شکایتی دین

هر امر واقع بولسه ایردی اول حالغه لايق و اول خیال غه موافق ایردی

رباعی

کونکلومدا نی عنی بولسه ایردی بیدا و تیل ایلار یدی نظم لباسی دا ادا

اول نظم غه جانین قیلیبان خلق فدا و سالورلار ایدی کنبد کر دونغه صدا

مشوی

بو ویران طبعنی بیت ایتسه مسطور و توتوب شهرت نچوک کیم بیت معمور

خرابات ایچره بیدا و نهانی و اول ایردی خلق نینک رطب اللسانی

یوق کیم خرابات درد نشلاری و بلکه مناجات خرقه پوشلاری دیمه کیم عوام ارا ازلى و بلکه خواص افاضلی نینک تیل

لاریکا جاری و کونکول لاریکا کاری توشار ایردی و اول زمان نینک کریم الخلق آزاده لاری و بلکه عظیم الشان

شهرزاده لاری التفاتیغه مشرف بولور ایردی و خصوصاً سلطنت کنچی نینک در ثمینی و قناعت کنچی نینک خاک

نشینی و علم و ذکا اهلی نینک یکانه سی و فرق و فنا خیلی نینک بی نشانه سی و ایتك زهنی دقایق رشته لاری نینک

کره کشاپی و آریغ طبیعی حقایق چهره لاری نینک پرده رباعی

میت

طبعی درویش اوزی شاه نیشان ♦ شاه درویش محمد سلطان

ابقا الله تهلا کنز فنايه و آدام اعز غنايه کيم مطلق يا آرتوق راق يا تمام غزل تليم خامه سى تقريریغه کیلسه دیا خامم
تیلی تحریر قیلسه ایردی ♦ فی الحال آنی مشکبار قلم برله کافور کردار صفحه غه رقم قیلسه آق و قرانی اندین محفوظ
قیلور ایردی ♦ و یانا هم انکا قربات حسابیغ تیز فهم شهزاده لار ♦ و مصاحب ایتنساب لیغ خوش طبع میرزاده لار ♦
متعدد سواد قیلیب سایر اولوسقه یایلور ایردی ♦ و عاشق پشه بیقرارلارنینک جلیس محبهت ♦ و معشوق شیفه
کلعذارلارنینک انس صحبتی بولوپ ♦ خواص و عوام اراسیدا اشتهرار تمام و انتشار مالا کلام تاپار ایردی ♦ و لیکین
خاطریمغه کیلماس ایردی کیم ♦ بو پریشان ابیات نی جمع قیلماق خاطریمغه کیلیمیش بولگای ♦ و کونکلومکا کچماس
کیم بو پراکنده اشعارغه ترتیب بیرماک کونکلومکا کچمیش بولگای ♦ اکرچه الار اخص اصحاب و اعز احباب ایردیلار کوب
قاتله بو ایش ارتکابیغه التماس ♦ و تکلیف قیلور ایردیلار اما آشفته خیالگه انداق کیلور ایردی کیم

میت

کولماک که اورکانور ایل هر سوزکه دیسه مجnoon ♦ اول سوزنی جمع قیلسه کولماکنی ایلار افزون

براعی

دیوانه که مست بولسه دائم ♦ کولماککه ایرور سوزی مولایم
اورکانسه اولوس ایماس تحر ♦ کاهی کیراک، ایلکا هم تمسخر
و فضاکیم بو سوزلاردین بعضی ذوق و حال یوزیدین تدوین غه مستحق و اعز آنینک تزین استیدعا سیدا محق بولگای
لار اما قایلی کیم

براعی

هر کون ینه بر عشق ایله دور افسانه ♦ هر تون ینه بر شمع غه دور پروانه
ایش انکا جنون منزل انکا میخانه ♦ دیوان یاساماقدی نی بیلور دیوانه
و بر تقدیری کیم قایل جنونی علاج قابلی بولگای ♦ و اوقاتی جام صلاح باده سیدین تولغای

میت

بر طرف بولگای می عشق جنون ♦ بارچه غه قایم مقام اولگای فنون

اما اشعار تدوین قیلغانلاردین بعضی کیم بقامکیدا افانی ♦ و بعضی حالا کیم فنا دیریدا باقی دورورلار اولغی زومره دین با
وجود درد بیشه سی نینک غضنفری ♦ و عشق آهشکاهی نینک سمندری معدن جواهر معنوی ♦ امیر خسرو دھلوی
قدس الله تعالی روحه و فنا میخانه سی نینک رند خرقه چاکی ♦ و بلا پیمانه سی نینک مست . بیباکی ♦ عشق و محبت
اسراری امین لاری نینک همرازی خواجه حافظ شیرازی سقی الله سراه و سونکغی فرقه دین قدس شبستانی نینک شمع
انوری و انس کلستانی نینک عندلیب سخن وری ♦ بلاغت شکرستانی نینک طوطی شیرین کلامی ♦ جاناب مخدومی
حضرت مولانا عبد الرحمن جامی مدد الله تعالی ضلال ارشاده علی مفارق الطالبین دیوانلاری اراده بولگای و اویغور عبارتی
نینک فصحاسیدین و ترک الفاظی نینک بلغاسیدین مولانا سکاکی و مولانا لطفی رحمهما الله کیم بیری نینک شیرین
ابیاتی اشتهرار ترکستاندا بی غایت و بیری نینک لطیف غزلیاتی اینتشاری عراق و خراساندا بی نهایت دورور و هم

دیوانلاری موجود بولگای و غرایب راق بو کیم غرایب معانی اکتسابی اوچون غرایب اقلیم لاریدا طبع سیاحی نی غربت قه
سالغان فارسی دثار و ترکی شعار یکیت لار سرخیلی ياری عزیز سهیلی دام توفیقه کیم فارسی اشعار بهاریدا فيض
سحابیدین یاققان معانی یامغوری نینک هر قطره سی رشته سی غه شوخ طبع ابکاری بارماع لاری اوچی يوز کره توکار ♦
و ترکی ابیات میدانیدا عزیمت باد پایین پویه غه سالسه يوز یلقی اولغان دقایق پریوش لارینینک سلسله زلفیدین چابک
لوق شهواری سنانی نوکی بیله يوز ذره کوتارور ♦ حاليا انکالاسی الفاظ نظمی غه قایل بلکه دیوان تکمیلیغه مایل
بولگای ♦ و ینه داغی لطافت شعار ناظم لار ظرایفی و ظرافت دثار راقم لار لطایفی غه هر یاندین استماع توشار کیم
کوپراکی مطبوع و مقبول دور معنی دریاسیدا مونچه غواص اراسیدا بر بیابانغه خوی قیلغان دیوانه کیم اشیافی دین داغی
بیکانه بولگای ♦ اوزین نی نوع اورتاغه سالگای ♦ و سالسه نی نوع کوهر تاپ آلغای

رابعی

بو قافله اهليغه حرم شوقی تمام ♦ جمازه لاری پویه بیله ابری خرام
من خسته که یردین آلا آلمان بیر کام ♦ همره ليق الار بيرله خيالی دور خام
دایم ایل قاشیدا بو نوع مقبول عذر بیله مشهور ♦ و اوی الیمدا بو معقول بهانه بیله معذور ایردیم ♦ تا روزکار حوادثی اول
جهاندار سلطنتی اساسین برهم اوردی ♦ و بیله تحرك لوک سپهرا اول کامکار شمع حیاتین اوچوردی ♦ ملک ستانلیق
تحتی بر شهنشاه مقدمی بیله تفاخر قیلدی کیم سعادت اختری تاجی نینک کوههری بولماق بیله باشین کوکه
یتکوردی ♦ وجهانبانلیق تاجی بر انجم سپاه فرقی بیله مباھات کورکوزدی ♦ کیم اقبال کوکبی چتری نینک قبه سی ♦
بولماقیق بیله فرقین قویاشقه یتکوردی ♦ ملک شبستانی بر دولت مشعلی بیله روشن بولدی ♦ کیم اوچقونی نینک
اعشه سیده بدر منیر آليندا سهادیک یاشوندی وعدل شهرستانی بر معدلت خورشیدی بیله یارودی ♦ کیم هر اشعه سی
نینک پرتویدا مهر عالم کیر آليندا ذره دیک کوروندی ♦ اقلیم کیری کیم همایون القابی شرفیدین فرمان روایق خطبه
سی نینک منیر پایه سی مشتری اوچیغه یتی و کنج بخشی کیم روز افرون جنابی اسمیدین کشور کشای ليق سکه سی
نینک مراتی بهبود نقشی ظاهر ایتی ♦ پاک دینی کیم شریعت رواجیدا خورشید رایتی احتسابیدین زهره عودی يوزیداکه
تاره لاردین مصحف سطر مصتری يوزیکا جكتی ♦ عدل آینی کیم رعیت رعایتی دا انصاف دهقانی مددیدین مریخ قحط
اندیش ثوابت دانه لارین سپهرا مزرعیدا ایکتی ♦ صاحبقرانی کیم تیغی سویدین رزم بوسنانیدا فتح کل لاری آچلدی ♦ و
ملک ستانی کیم عزمی اثریدین بزمی انجمنیدا عنایت سحابیدین ظفر دورلاری ساچلدی

پیت

شهی کیم وصفی يوز مینک یل توکانماس دیسه يوز مینک تیل ♦ بو آیتلغانچه يوز مینک یل بنه هربرنی يوز مینک قیل
که يوز مینک دین بری ذکر اولماگای ذکر اوک اولسه يوز مینک قرن ♦ بو يوز مینک قرن دین هم بولسه هربر لحظه يوز مینک یل

رابعی

عالی نسبی بره قوانیب خانلار ♦ تون کون ایشیکنی یاستانیب خاقانلار
آی یل قدمیدا باش تویوب قا آنلار ♦ جانلار بیله قولوغین قلیب سلطانلار

رابعی

کردون قدی حکمی یوکیدین خم بولدی ♦ آی لمعه سی رای نوریدین کم بولدی
سلطانلیق انکا کرچه مسلم بولدی ♦ بو طرفه که درویش صفت هم بولدی

میت

بو ینکلیغ یازدی القابینی دوران ♦ که سلطان ابن سلطان ابن سلطان
ابو لغای مظفر سلطان حسین بهادرخان خلد الله ملک و سلطان و افاضه علی العالمین بـ و عدل و احسان

رباعی

روزی آنکا بارچه کام بولسون یا رب ♦ هم دولتی مستدام بولسون یا رب
اقبالی می مدام بولسون یا رب ♦ هم عشرتی بردوام بولسون یا رب

آمین یا رب العالمین

حاصل کیم چون اول سلطنت سپهری نینک قویاشی ♦ انجم شاهی تورتونچی سپهر انجمنی نی مسخر قیلغان دیک
تورتونچی اقلیم تحتی دا متمنک بولدی ♦ ربع مسکون خلائقی مسکنیدا فارغ البال و مرفة الحال ♦ و رفاهیت ما منی دا
ساکن

شودی

نیچوک کیم قمر تیکرہ سیدا انجوم ♦ اولوس اول قویاش ساری قبلي دی هجوم
جهان ملکتی نینک اولوغ ییک لاری ♦ ینه پایه دا اورتاراغ دیک لاری
اولوغنی اورتاني کیم خاص عالم ♦ رفع استانیغه ایلاپ خرام
یتیب درکهیغه تاپیب یار هم ♦ بودور طرفه راکیم مینی زار هم
فلک جوفی دا بر آووج خاکدیک ♦ کر آنسیز تینکز ایچره خاشاکدیک
جنایغه کیم عرصه بولمس سپهر ♦ اوشول عرصه نینک کیرپوچی ماه و مهر
اوژومنی سالیب ذره دیک بیقرار ♦ ایتیب اول قویاش نوریدا ذره وار
قویاش عرصه سین چون مطاف ایلادیم ♦ آنی ذره ینکلیغ طواف ایلادیم

چون بوزوم بو سپهر آسادر کاه توفراغیدین بهره مند ♦ و باشیم بو فلک فرسا بارکاه ایتلاری ایگیدین ارجمند بولدی ♦
اکرچه انا تا اتدین یتی پشت غه دیکنجا بو رفع دودمان نینک بایری بنده سی ♦ و بو بدیع استان نینک موروشی طغمه
سی ایردی ♦ یعنی بو خانه زاده نینک خانه واده سی خانه زاده سی دور

شودی

آتم بو استان نینک خاک بیزی ♦ آنام هم بو سرا بوستان کنیزی
منکا کر خود بولای بلبل و کر زاغ ♦ کیم اوшибو درکه اولغای کلشن وباغ
ولی عمری بو کلشندین حوادث ♦ قیلیب جانیمه هجران رنجی حادث

و لیکن قابلیت قلتی دین و حقارت کثرتیدین هر کز سلطانین عالی مقدار مولازمتی مدعاسی خاطریمغه خطور قیلما یذور
ایردی ♦ و خوaciin سپهر اقتدار خصوصیتی تمناسی باطینمدا ظهور ایتمایدور ایردی ♦ اما اول خضرت نینک کیمیا
خاصیت لیق التفاتلاریدین واکثیر منفعت لیق مراتعاتلاریدین ملازمیتیدا بی اختیار ♦ و عبودیت دا دیوانه وار ایردیم ♦ و
خورشیدی رایتی دین نهایت سیز تربیت لار قویاش تاغ دین انواع جواهر بیدا قیلغاندیک کونکلوم کانین دقایق کوهه لاری
بیرله آراسته قیلیب ♦ و سحابه کفی دین غایت سیز تقویت لار بولوت توفراغیدین تورلوک ریاحین هویدا قیلغاندیک
خاطریم بوستانین لطایف کل لاری بیرله بیر استه ایلار ایردی ♦ و دربار تیلی کا مجالس دا بعضی ابیاتیم مذکور

وکوهنسار ♦ ایلکی کا محافل دا بعضی غزلیاتیم مسطور بولور ایردی ♦ کاهی عبارتیم قصورین تغیر برماک بیله عیب
دین مبرآ ♦ وکاهی معانیم فتورین اصلاح قیلماق بیله نقصاندین معراً قیلور ایردی ♦ و بعضی بیتیم دین بار نامناسب
لفظ نی چیقاریب بیر رشته شبه ایچرا بیر در شاهوار تارتغاندیک بیرار لفظ کیبورور ایردی ♦ وبغضی غزلیم دین بیرار
ناهنجار بیت غه خط اوروب ♦ بیر دشت بوزوغ ایچره بیر قصر زرنکار یاساغایدیک بیرار بیت غه دخل بیبورور ایردی بو
آشته ایباتیم دا اول لفظ و بو پریشان غزلیاتیم دا اول بیت

رابعی

خارا اراسیدا ایری کوهر یانکلیغ ♦ یا کول لار ایچندا ایری اخکر یانکلیغ
یا خود تیکان ایچرا کل احمر یانکلیغ ♦ بلکیم تن ارا روح مصور یانکلیغ
چون بو بیت لار ایوانی اول اصلاح لار نقش و نکاریدین رشك نکارخانه چین و بو غزل لار بوسنانی اول اهتمام لار
بهاریدین غیرتی خلد بربن بولا باشладی ♦ صاحب نظرلار کوزیکا محبوبراق و اهل دل لار کونکلیکه مرغوب راق بولوب
خرمتی غایت دین و شهرتی نهايت دین اوتنی الحق

پنجم

بولدی چو شاه سوردى اصلاح ایتارکا خامه ♦ هر بیتی شاه بیتی هرnamه شاه نامه
مین بو ویرانه نی اول جواهر نقدی مخزن قیلغان حیرتدين متفکر ♦ و بو کاشانه نی اول مشاعل نوری روشن ایتكان
فکرتیدین متحیر

رابعی

روشن قیلیب اول چراغ تابنده منی ♦ مسعود ایتبیب اول اختر فرخنده منی
هر نکته سی یوز قاتله قیلیب بنده منی ♦ هر شفقتی بنده لیغدا شرمنده منی
مونداق حالت دا

ششم

ندا یتکوردی ناکه منهئ راز ♦ که ای افسون کری افسانه پرداز
بلاغت کشوری نینک نکته دانی ♦ فصاحت ملکی نینک صاحب قیرانی
روان خامنک اوچون ایلاپ مرتب ♦ عطار وکوز قراسیدین مرگب
معانی خیلی کیم مرئی ایماس اول ♦ همانا قیلادی خامنک جوفی دین بول
اولوس طبعینک سحابی یامغوریدین ♦ بولوب سیراب ایل نظمینک دریدین
سوزینک بر وج اوژه چکتی علمنی ♦ که سوردونک عرش لوحیقه قلمنی
اکرچه اختهه دور هر سوزینک پاک ♦ که ایورولور اینک باشیغه افلاک
و لیکن بو قدر بکر پریشان ♦ بنت النعش دیک بولمیش پریشان
تیلار بیز بو پریشان بولسه مجموع ♦ روان بول کیم ایماس دور عذر مسموع
چو عالی همتی میز بولدی مایل ♦ سین اولدینک مونچه نادر سوزکا قایل
بو نوع ایستایدور ایمدی رای عالی ♦ که قیلغای فکرتینک دیوان خیالی
جهاندا کیم کا بولسه مونچه فرزند ♦ که بولغا مونچه روح افزاو دلند
رومیدور بیزینک فرخ زماندا ♦ الارنی دربدر قلماق جهاندا

بارین يع امدى انداغ كيم اتالار ♦ سور وک طفليين نيقوك كيم كدخدالار
كه بار اول خيل سركردان ساده ♦ سنكا فرزند و بيزكا خانه زاده
اولار بيقاره و بيز چاره رس بيز ♦ سين ار نامهربان سين بيز ايماس بيز
چو ييلدينك حكم هر ايشكا رجوع ايت ♦ روان مقصود ساري اوقي شروع ايت
مرتب قيلماونچه تينما بير دم ♦ سوز اولدی مختصر والله اعلم

بو واجب الاتبع امر و قوعيدين ♦ و بو يصيح السكوت حكم صدوردين دود باشيمغه آشتى ♦ و اوت دмагيمغه توتاشتى
♦ خامم تيلي لال ♦ و تيليم خامه سى شكسته مقال بولوب ♦ نى شروع قيلورغه قوت ♦ و نى عذر ايتورغه قدرت غايت
اضطراف ♦ بلكه اضطراردين اوزواقعم غه صادق واوز حاليمغه موافق تيليم بو بيت غه متكلم و كونكلوم بو نواuge متزم
اييردى

ميت

نوايى غمغه قالدى اوز كلام جانفزايسىدين ♦ انينكديك كيم يتار ببلل غه محنت اوز نواسيدىن
كه ناكاه خرد پيرى نهيب اوردى ♦ وعقل خبيرى يوزومكا يوكوردى

شوئى

كه فلان بو نى تيره جانلىق دور ♦ نى بلا عجز و ناتوانلىق دور
رنج كورماى كىشى تاپارمو فراغ ♦ كونكلى اورتانماين يارورمو چراغ
تخم يركا كيريب چيچاك بولدى ♦ قورت جاندinin كيچىب اپياك بولدى
لاله تخميچە غيرتىنك يوق مو ♦ ييله قورتىچە همتىنك يوق مو
ايلاسانك هم شروع جان چكسانك ♦ سعى دا يوز پياله قان چكسانك
سيين مو بركونك دورور انكا تزىن ♦ بلكه شە سعى ايتكتوسى تدوين
چون خرددىن يتشتى ييله نويىد ♦ منكا بولدى اوزمدين اوزكا اميد
تىنكرى توفيقىغه دعا ايلاب ♦ شە جنابىغه التجا ايلاب
حکم مضمونيغه قلم چكتىم ♦ صفحە ترتىبي غە رقم چكتىم
آرزيماس كر يغارغە اول خاشاك ♦ چون بو دورلار نهان دورور نى باك
كرچە بس تيره دورور اول ظلمات ♦ غم ايماس چون بار انكا آب حيات

بو ديوان ان شاء الله تعالى اندا بو ضابطه بيله كيم مذكور بولور مرتب بولغاي ♦ و بو رابطه بيله مسطور بولور احيا تاپقاى ♦
نچە نوع ايش كيم مونده مرعى بولوبدور ♦ اوزكا ديواندا كورولمايدور ♦ اوّل بودور كيم هر كىشى كيم ديوان ترتىب
قىلىپ دورور ♦ اوتوز ايکى حرفدين كيم خالقى عبارتىدا واقع دور ♦ و اولوس كىتابتىدا شايع دور ♦ تورت حرف غە
تعرّض قيلمايدورلار ♦ چون سوز عروسى نظم حريرى نينك مطبوع كسوتين ♦ و موزون خلعتين كىبىچ جيلوه آغاز
قىلسە ♦ حقە ياقوتى داغى اوتوز ايکى كوهردىن قچانكىم تورتىغە نقصان واقع بولسە مقرردور كيم جمالىغە اندين قصور و
كلامىغە اندين فتور واقع بولغوسى دورور

طبع

سوقى كه اولوس حسن وجمال اولغاى انكا ♦ بير حسن ينه حسن مقال اولغاى انكا
لعلى ارادولاريدا كر بولسە قصور ♦ سوز ديردا كيراك كه انفعال اولغاى انكا
بو جهت دين اول تورت حرف جوهرين داغى اوزكا حروف جواهرى سلكىكا تارتىب غزليانى اوتوز ايکى حرف ترتىبى بيله

مرتب قیلیندی ♦ یه بو کیم هر حرف غزلیاتی نینک اوّل بیتیلکان غزل بیله اوز کا غزل لار بیله ارسیدا اسلوب حیثیتی دین تفاوت ریایت قیلمایدوررلار ♦ مقرر دور کیم هر امردا هر لفظه حق سبحانه و تعالیٰ حمدیدین یا رسول الله علیہ السلام نعتی دین یا بو ایکی ایشکا دلالت قیلوردیک بر آمردین غافل بولماماغلیق اوّلی دور اکرچه هر لحظه بو سعادت میسر بولماسا هر معین امر افتتاحیدا خود نی نوع تغافل و تکائل روا کوروکلای

رابعی

کرچه ایرور تینکری تعالیٰ سوزی ♦ باشدين ایاغیغه کلام قدیم
کورکه ایرور اوّلی هر سوره نینک ♦ بسم الله الرحمن الرحيم

رابعی

بو ایشکا حدیث هم ایرور شاهد حال ♦ کیم ثابت ایرور که کل امر ذبال
هم بیله عیان قیلدي خودای متعال ♦ هم اولچه رسول دیدی بار دور انکا دال
بو نوع خیال خاطراغه کیلکان اوچون هر حرف غزلیاتی نینک اوّلی غزلنی یا تینکری تعالیٰ حمدی بیله موشح یا رسول
صلوّه الله علیه نعتی بیله مفتح یا بیله موعظه بیله کیم بو ایکی اشتین بیریکا دال بولگای موضع قیلیندی ینه بیر بو کیم
کوییا بعضی اهل اشعار تحصیلیدین و دیوان تکمیلیدین غرض مجازی حسن و جمال توصیفی و مقصد ظاهری خط و
حال تعریفی دین اوز کا نیمه انکلامایدورلار دیوان تابیلغای کیم اندا معرفت آمیز بیر غزل تابیلماغای و غزل بولگای کیم
اندا موععظت انکیز بیز بیت بولماگای مونداغ دیوان بیتیلسه خود اسر و بیهوده زحمت و ضایع مشقت تارتیلغان ♦ بولگای
اول جهتدین بو دیواندا حمد و نعت و موعظه دین باشقه هر سوز انکیز غزلیندین کیم استماع مهوشلارغه موجب سرکش
لیک و غمکش لارغه باعث مشوش لیق بولگای ♦ برار ایکی رار نصیحت آرا و موععظت اسا بیت ارتکاب قیلیندی ♦ کیم
الارنینک لمعه رخساری عفت برقدیدین کوب تاشقاری لامع بولماگای ♦ تا بولار نینک وجودی خرمی اول برق
احراقیدین بالکل ضایع بولماگای یوقکیم بو غزل لار غزاله لاری جیلوه کرلیک ساز ♦ بلکه پرده درلیک آغاز ♦ قیلسه لار
بو بیت لار نینک نصیحت ساز و اعظه لاری و موعظه پرداز ناصح لاری مانع بولغايلار

ششمی

يعنى اوّل کلچهره لار ناز ایتسه لار ♦ عقل دین بغماسین آغاز ایتسه لار
عشوه کرلیک قیلسه لار غماز اولوب ♦ پرده در لیک ایتسه لار طنان اولوب
لעה عارضلاریدین هر نفس ♦ قیلسه لار عالمی کیدورماک هوس
بو نصایح اهلى حکمت لار بیله ♦ یوز تومان پند و نصیحت لار بیله
مانع اولغايلار الارغه هر زمان ♦ تا زمان اوّل فتنه دین تابقای امان

ینه بو کیم سایر دواینده رسمي غزل اوسلوبیدین کیم شایع دورور ♦ تجاوز قیلیب مخصوص نوع اعلامدا سوز عروسی نینک
جیلوه سیغه نمایش و جمالیغه آرایش بیرماید ورورلار ♦ و اکر احیاناً مطلع مخصوص نوع دا واقع بولغان بولسه همول
مطلع اوسلوبی بیله اتمام خلعتین ♦ و انجام کسوتین کیدورمایدورلار ♦ بلکه توکانکونچه اکر هر بیت مضمونی وصال
بهاریدا کل آرالیغ قیلسه ♦ یانا بری فراق خزانیدا خارخارلیق قیلیب دورور ♦ بو صورت داغی مناسبت دین یراق ♦
وملايمت دین قیراق کوروندی ♦ اوّل جهت دین سعی قیلیندی کیم هر مضموندا مطلع واقع بولسه ♦ اکثر انداق بولگای
♦ کیم مقطع غه صورت حیثتی دین موافق ♦ و معنی جانبی دین مطابق توشکای

رباعی

هر یردا بهار اولسه چمن بولسه کیراک ♦ هر قایدا که کل بولسه تیکان بولسه کیراک
هر قایدا تیکان رنج محن بولسه کیراک ♦ هر قایدا خزان بولسه تیکان بولسه کیراک

رباعی

Zahed خوش ایماستورور خرابات ایچرا ♦ فاسق نی تیلار اهل مناجات ایچرا
غربت که قاتیق توتوپ دور لار آنی خلق ♦ بو دور که توشار کیشی سوروک یات ایچرا

ینه مثنوی بیله قضایدین باشقا کیم إِنْ شَاءَ اللَّهُ آلاَرْ داغی هرقایسی باشقا مجلد بولگای هر نوع شعردین مثلاً روح افزا
مخمس لار بارچه خمسه زینت وروان آسا مسدس لار بارچه سته زینت و مفید رباعیات بارجه لطافت آمیز ونافع مقطعات
بارچه منفعت انکیز و دلپزیر مستهزادلار بارچه نینک وصفی زاید الخ و بی نظیر فردلار بارچه لطف و روائلیغ دا مفرد و
نامی معمالار بارچه آت یاشورماقدا ساتر و کرامی نفرلار بارچه نینک مبطون لوغی ظاهر و مسلسل ترجیع لار بارچه
مرغوب و موعتدل توبوغلار بارچه ترک اوسلوب بو ابیات ذیلیدا محفهٔل و بو اشعار خیلیدا مذیل بولدی ♦ غرض بو
فهرست دین کیم ♦ بو زببا عذاریغه یازیلیدی مقصود بو دیباچه دین کیم بو رعننا رخساریغه بیتیلیدی اول ایردی کیم چون
سلطین دین قای ببری کیم بنای قویوب دورلار ♦ منع و ایوانی چیکیب دورلار رفیع اول بنا رواقیدا اول ایوان طاقیدا اوز
اسم لارین تحریر ♦ اوز القاب لارین تقریر قیلیب دورورلار کیم ♦ تا اول ایوان طاقی بولگای ♦ اول اسم اندا باقی بولگای

رباعی

کیم قیلسه عمارتی که مقدور اولگای ♦ چون اسم کیتابه سیدا مسطور اولگای
نی چاقاقجه اول ناکه معمور اولگای ♦ اول اسم اولوس تیلیدا مذکور اولگای
چون بو قبهء سپهر تمثال قصری دورور معّی اول حضرت نینک طبع لطیفی نینک معماری بنا قیلغان ♦ و بو روضهء
فردوس مثال باعی دورور جهان آرا ♦ اول جناب نینک خیال شریفی نینک باگبانی طرح سالغان ♦ و بو قصر اساسی
نینک طاقیدا اول روز افزون جناب یازیلسه نی غریب ♦ و بو باع کیریاسی نینک رواقیدا اول همایون القاب بیتیلسه نی
عجیب

شوشی

غرض اول ایردی کیم بو قصر عالی ♦ که هر کز بولماگای یا رب زوالی
بنایی دور که شه بنیاد قیلمیش ♦ زمانه قصر یدیک آباد قیلیش
آنی شه اهتمامی قیلیدی معمور ♦ مینی معمار فرض ایت بلکه مزدور
اکر مزدور اکر معمار ماهر ♦ ایشی چه مینک چو موزدی بولدی ظاهر
توکانکاج شاه قصری زرنکاری ♦ آلارغه قصر ارانی دخل باری
خللیل ار کعبه نی آباد قیلیدی ♦ یقین بارمو که نی استاد قیلیدی
همول سدکیم سکندر قیلیدی معمور ♦ کیم ایتور کیم انکا کیم ایردی مزدور
عمارت سعیی دا کیم اولسه زرپاش ♦ بنا آنینک آتی بیرله بولور فاش
بناغه کرچه هر کیم بولسه بانی ♦ آثارلار بانی اسمی بیرله انى
ولیکین خلق ارا بو بولدی دستور ♦ که بولگای اندا بانی اسمی مصتور
شه آتین چونکه بو معنی دا بیلدیم ♦ بو قصر ایوانی اوزره ثبت قیلیدیم

که تا بولغای بو قصر چرخ کردار ♦ بو اسم ایوانیدا بولغای نمودار
آلا تا چرخ قصری سایر اولغای ♦ نجوم ایوانی ایچرا دایر اولغای
بو شه ایوانی عمری نینک بناسی ♦ متین اولسون نیچوک کیم چرخ اساسی
قدر دیوانیدین هر لحظه کامین ♦ قضا دلخواهیدیک یتورسون آمین

ینه دقایق شعار محقّق لار خدمتی دا و حقایق دثار مدقّق لار حضرتیدا غرضیم اولدورور کیم بو بریشان ابیات کیم شرح
قیلغاندیک ترتیب تابتی ♦ بو ضابطه قیدیغه کیرماس دین ♦ و بو رابطه سلکیکا تار تیلماس دین بورون ♦ بو جهت دین
کیم اکر بعضی سی وسط سن دا آیتیلغان بولسه ♦ بعضی سی صغر سن دا دیلیب ایردی ♦ و بعضی فکری بولسه و بعضی
بدیهه و بعضی ساغ ایرکانده بولسه بعضی سی اوسروک لوکدا و بعضی هوشمندلیقدا بولسه بعضی دیوانه لیدا و اقع بولوب
ایردی ارالاریدا شایدکه فاحش تفاوت بولغای دیب جمع قیلماغیغه دیرلیک قیلینماس ایرور ♦ اما خالائق اراسیندا مینک
بیت ایکی مینک بیت ارتوقراق اوکسوکراک کیم اوزلاری جمع قیلیب ایردیلار بغايت مشهور اولوب ایردی ♦ بولارنینک
شیوعیدین و شهرت وقواعیدین اوزکا لار اراسیدین خارج قیلماق لیق متهدز بلکه محال کوروندی ♦ اول جهت دین هر
قایسی اوز یریدا نظم سلکیکا کیردی

رابعی

کل بولسه داغی تیکان بولور بستاندا ♦ در بولسه داغی صدف بولور عماندا
سکر اولسه خمار هم بولور دوراندا ♦ عیب ایلاما ساده بیت اولور دیواندا

پانزدهم

یوز کل اراسیندا بیر تیکان بولسه نی تانک ♦ یوز یخشی ایچیندای بیر یمان بولسه نی تانک
مینک ساغر ایچیان ایله کیم آب حیات ♦ بیرنینک تهی داکه درد دین بولسه نی تانک
سوز رشته سی اوزالدی و مقصود کوهه‌ی اراده قالدی ♦ بو مذکور بولغان مخادیم غه حاصل کنم التمامیم بو دورور کیم

شانزدهم

بو نامه غه کیم خامم ایتیب دور تحریر ♦ ایلاردا نظاره اهل معنی بیر بیر
قصصیر تاپیلسه ایلاسونلار تغیر ♦ تغیر بیرووردا قیلماسونلار تقصیر

هفدهم

عیب استاکوچی سوزیدورور بارجه خلاف ♦ فیروزه نی خر مهره دیبان سورسه کذاف
چون جوهريینی ظاهر ایثار اهل معاف ♦ مونداق جوهرغه تینکری بر کای انصاف

هجدهم

یا رب چکبان جز رقم جرم کناه ♦ نام نی قرا قیلديم و عمر ومنی تباہ
رحمت سویدین یوماسانک اول نامه نی آه ♦ محشر کونی نینکامین مینی نامه سیاه

نوزدهم

کام ایلا نوابی غه فنانی یا رب ♦ چون بولدی سینینک بولونکدا فانی یا رب
لطف ایلا بقا جاویدانی یا رب ♦ اول دم سین بیل نی ه قیلسانک آنی یا رب

Elishir Newai

Bedayi'ul - Bidaye Dibachisi

Tyulemissov Madi
tmadi1@gmail.com

مهدی ابو اصل

Nahayiti méhriban we rehimdi Allaning ismi bilen bashlaymen

Pasahet diwanining ghezelxanliri almastek til sherebliri we göher tökküchi sözi arqiliq ashiqlarni bashqa insanlar tajining göhiri qilghan ashu Yaratquchining hemdusana jawahiratlari bilen sözining dibachisini bézimise, istédat xezinisidin perishan ashiqlarning jéni, xaminigha ot salghudek bir chogh kebi göherni nezm yipigha tizalmaydu.

Rubaiy:

Pak bütün we muqeddes Tengri ishq deryasini limpu liq toldurdi.

Insanni uning ichide ghewwas qildi. Uninggha hem göhirini, hem notuq unchilirini berdi.

Balaghet bostanining chimenlirini tizghuchilar hösn-jamal igilirini ularning gül bergidek güzel chéhrilirining béghi we nergistik nurluq közlirining chirighi bilen ularni pütkül xalayiqning köz qarichuqidek eziz qilghan ashu qudret igisige bolghan teshekkür nurliri bilen sözlirining muqeddimisini yorutmisa, xiyal gülshenidin güzel meshuqlarning hösni gülzarigha zinnet bergüdekkir qipqizil gülüni wezin güldestisige baghliyalmaydu.

Rubaiy:

O yekke-yégane Tengrige hemdusana éytimen, u birge muweppeqiyet we német berdi.

Mewjutluq béghidin yoqluq tikenliri ketti. U baghda bir otqashdek gül échilip jan öyini we köz shémini yorutti.

Yene elchilik burchining nurluq yultuzi, peyghemberlik qutisining qimmetlik göhiri, "u öz nepsining xahishi boyiche sözlimeydu"¹ dégen ahangha muwapiq bolghuchi, "peqet uninggha chüshürülgen wehiynila sözleydu"² dégen ayet xezinisining ishenchisige ige bolghuchi. "Men eng ötkür natıqmen" dégen küyning küychisi, "men eng yiqimliq sözleymen" dégen d uaning sözligüchisi (Muhemed Peyghember) ning medhiyesining töhpisi uninggha wasite, dualirining hediyisi wesile bolmisa, yuqirida éytılghan hemdusanagha köngül mayıl we til qayıl bolup, dil aramliqqa, tilgha armanigha yételmeydu.

Mesnewi:

Peyghemberler yultuz bolsa Muhemed Eleyhissalam aydur.

Ay emes belki alemni yorutquchi quyashtur.

U mewjut bolghanlıqi üchiünla toqquz asman mewjut bolghan. "Eger sen bolmisang asmanlarnı

¹ "Qur'an Kerim" 53 süre, 3 ayet

² "Qur'an Kerim" 53 süre, 4 ayet

yaratmas idim" dégen hedis buninggha guwahdur.

Uning arghimiqining süriti chaqmaqtin yüz hesse téz, yéngi ay u arghimaqning töshbéghisidur .

Mushteri bilen Zuhre seyyariliri ulighingning.

Jabduqliri, ay bilen quyash uning ikki yénidiki zibu-z innetliridur.

Ey Tengrim, xar-zarlıq kochisinining ghemkinlirige we nadanlıq bayawininig sewdayilirigha uni daim shapaetchi qilghin. Ey İlähim, ménimu uningh shapaitidin naümid qoyma.

Uninggha, uning ghubarsız ailisige, pak es'hablirigha we barlıq tawabiatlirigha Tengrining salamları bolsun.

Emdi, bu parakende juzlar waraqlirining teswirchisi we bu qalaymoran waraqlarning hékayichisi, muhebbet jamining sipqarghuchisi, malamet meyxanisining ichermi, sheydaliq mehelliside reswa. We reswaliq kochisida sheyda bolghuchi,

Béyit:

Wapadarlıq bostanining dastanchisi, japa-musheqqet bulbuli, yeni Newai.

Tengri uning gunahlirini meghpiret qilsun we eyiblirini yapsun. Shundaq melum qılıduki, jennet nishanlıq Xurasan köreganlıqning rawajı bilen zinnetlen'gen we köregan pirqisi jahatdarlıq taji bilen pelektek yüksek mertiwige ige bolghan chaghlar idi, ömrüm kéchisi yashlıq quyashining nuri bilen parlighan, hayatım gülistani yigitlik güllirining etiri bilen xush puraq bolghan idi.

Yashlıqning teqezzasidin tebiitimge hawayi-hewes üstün kelgen, hawayi-hewesning üstünlükidin mijezim oyun-kültäge meptun bolghan idi. Königlikim yirtiqliridin köksümdiki kona jarahet izliri birmu bir ayan, kökrikimdiki késilgen yéngi éliplerdin könglikimde siziq-siziq qan idi. Daim könglümge sharab xumari yar, hemishe yarning ülpetchilik dilimgha xushyaqar idi.

Jénim ishq sharabi bilen mest, könglüm sharab ishqisi tüpeylidin meyperest idi.

Béyit:

Aldimda gül yüzlük bolmisa, ehwalim xarab,

Saqining qolida gül reng sharab jami bolmisa baghrim kawap.

Az waqit ichidila sharab kelküni eqil hoshum öyini yiqitti, ishq chaqmığı teqwadarlıq we tinch-amanlıqım xaminini kül qıldı.

Qit'e:

Biraw ishq bilen meyning qolida tutqun bolghan bolsa, eger uninggha her nepeste yüzlep bala-qaza duch néme ejeb?

Gerche bala-qaza qanchiliq müşkül bolsimu, lékin tilikim shuki, manga bu bala-qaza hemishe bolup tursun.

Eqil-idrakning köpinchisi könglümdin ketti, köngülning ehwali shundaq bir yerge yettiki,

Mesnewi:

Kéche-kündüz ayighim yalang, yaqam yirtiq idi, meyxana yolida mest we biperwa idim.

Hayt-huytlirim nepeste pelekke yétetti. Hemme söhbetlirim bashbashtaqlar bilen idi.

Tebiitim guruhi tughma saglamliqtin, irsiyitim zati tebiiy chidamliqtin xaliy emes idi. Ashiqliq kochisida ajayip haletlerge chek we xumar mehelliside gharayip müşkülatlargha chégra yoqtur. Ishq-muhebbette xahi mehbub jamalining heyranliqidin, xahi reqib xiyalining qizghinishidin xahi wisal baharining intizarliqidin we xahi piraq xazanining ghem-qayghusidin; sharabta xahi mestlik paraghiti we xushalliqidin, xahi xumarliq azabi we müşkülatidin, xahi meypurushlarning inam-inayetliridin, xahi muhtesiblerning shikayetliridin herqandaq ish sadir bolsa tebiitim ashu ewwalgha layiq, köngüm shu xiyalgha muwapiq nezme ijad qilatti.

Rubaiy:

Könglümde qandaq mene peyda bolsa, til uni nezme kiyimi ichide ipadileytti.

Xelq u nezmige janlirini pida qilip, shawqun-sürenlirini pelek gümbizige yetküzetti.

Mesnewi:

Bu weyrane tebiitim qandaq býitni yazsa o býit xuddi beytulme'murdek meshhur bolup kétetti.

Tebiitimdiki chéchen notuq istédati bu weyrane dunyadiki barliq ashkariliq we yoshurunluqlarning hemmisini ipadileytti.

Meyxanidiki sharab dughlirini ichküchiler, belki xirqe kiyip munajat qilghuchilar, bularla emes, addiy awam xelq hetta xas pezilet ehlining tillirigha [u býitlar] tarqilip, köngüllirige tesir qilatti. Shu zamanning yaxshi mijezlik saadetmenliri, belki ulugh shan-shewketlik shahzadilirining iltipatlirigha musherreb bolatti. Bolupmu seltenet xezinisining yirik göhiri, qanaet bulungining tupriqida olтурghuchi, ilim we istédat ehlining yéganisi péqirliq we faniyliq guruhining nam-nishansizi, ittik zéhni inchikilik rishtilirining tügünlirini yeshküchi, pakize tebiiyti heqiqet chéhrilirining perdilirini achquchi,

Béyit:

Tebiiyti derwish, özi shah stüpet padishah derwish Mumemmed Sultan.

Ulugh Tengri uning wujud xezinisini ebediy qilsun we menggü eziz qilsun. Birer metle' yaki uningdin köprek we yaki toluq bir ghezelni tilim qelimi bayan qilsa yaki qelimim tili yazsa, derhal uni ipar tökküchi qelem bilen kafur süpet sehipige yézip chiqip, aq we qarini u yerde muhapizet qilatti. Yene uningha tughqan hésabidiki pem-parasetlik shahzadiler, söhbetdashliri qataridiki istédatlıq emirzadiler arqimu arqa köchürüp, bashqa xalayiq ichige yéyilatti-de, biqarar ashiqlarning muhebbetlik olturushida we gül yüzlük meshuqlarning shérin söhbetliride mungdash bolup, xas we awam arsida keng tarqilatti we zor shöhret tapatti.

Lékin, bu qalaymiqan býitlarni jemleshni oylicheqliqim, bu parakende shéirlarni tertipke sélish xiyalining ésimge kelgenlikih yadimda yoq idi. Xas söhbetdashlirim we eziz dostlirim bolghan ular gerche köp qétim bu ishqa kirishishni iltimas we teklip qilghan bolsimu, emma bu perishan xiyalimgha shundaq oy kélettiki,

Béyit:

Sewdayilar herqandaq sözni dése , kishiler u sözni külke desmayisi qilish üçün öginidu. Undaq sözlerni toplisa külke téximu bek kötürlüldü.

Rubaiy:

Sewdayilar mest bolsa, uning sözliri külkige yéqin bolidu. Kishiler u sözni ögense heyran qalmang. Chünki, gahida kishilerge mesxirimu kérek-de.

Éhtimal bu sözlerdin bezisi zoq we hayajan sewebidin diwan (toplum) qilishqa layiq, ezizler uni zinnetlesh arzusida orunluq bolsimu, emma uni éytuchi kishi

Rubaiy:

*Her künü yene bir ishq bilen epsane, her kéchisi yene bir sham etrapida perwane idi.
Uning ishi sarangliq, uning menzili meyxane tursa; undaq diwane (sewdayi) diwan (toplum) tüzüshni néma bilsun?*

Bir teqdir bilen buni éytuchi sewdayiliqqa ilaj qilalaydighan bolsa, waqitlirining jami teqwadarlıq sharabi bilen tolsa,

Béyit:

Ishq sewdayiliqining sharabi bir terep bolsa, uning ornini ilim-pen igileydu.

Emma, shéirlardin diwan tüzgenlerning bezisi ebediylik memlikitige yoqalghan, yene bezisi hazırlıbu yoqluq d unyasida bar.

Aldinqi jamaettin: derd janggilining yolwisi, ishq-muhebbet otxanisining semendiri, mene jawahirlirining kani Emir Xusrew Dihlewi – ulugh Tengri uning rohini muqeddes qilghay – we paniyliq meyxanisining jendiliri yirtilghan ichermini, bala-qaza qedehlirini ichip mest bolghuchi, ishq-muhebbet sirlirining sirdishi Xaje Hapiz Shirazi – Tengri uning yatqan yérini tinch-aman qilsun –, we kényki pirqidin: ulughluq kéchisining nurluq shami, pakliq gülüstanining sözmen bulbuli, balaghet shekeristanining shérin söz tutysi janabiy Mexdum Hezreti Mewlana Ebdurehman Jami – ulugh Tengri taliblar pirqisige uning yolbashchiliqi we sayisini uzun qilghay – ning diwanliri arimizda bar.

Uyghur tilining pasahet igiliridin, türk sözlirining balaghet ehlidin bolghan Mewlana Sekkaki we Mewlana Lutfi – Tengri ulargha rehmet qilghay, – ulardin birining shérin býitlirining shöhriti Türkistanda heddi-hésabsız, yene birining yéqimliq ghezellirining tarqilishi Iraq we Xurasanda chek-chégrisizdur, shundaqla diwanlirimu mewjut.

Téximu gharayipraqi shuki, ajayip-gharayip menilerni ipadilesh üchün gharayıqliq iqlimlirida istédat sayahetchisini seyle qilduruwatqan parsche sözlük we türkche belgilik yigitler guruhining bashchisi, eziz dost Suheyli – muweppeqiyetliri daimiy bolsun, – barsche shéirlar baharida peyz bulutliridin yaghqan yamghurning her tamchisini uning istédat qizi barmaqlirining uchi bilen rishtige yüz tüğünlerni tügid u, türkiy býitler meydanida ulughluq arghimini chaptursa, yüz yil bolghan diqqet güzellirining chachliri zenjiridin chaqqanlıq chewendazining neyziliri uchi bilen yüz zirihlerni kötüridu. Hazir, her ikkila tilda nezme étyiwatidu. Belki, diwani pütüşkimu az qaldi.

Yene güzel shéirlarnı éytquchi shairlarning chéchenliri we nazuk reqemlerni yazghuchilarining yéqimliqları her tereptin anglinip turidu. Ularning köp qismi ghezel uslubi bilen meshghul we éytılghan ghezellirining köpinchisi munasip we muwapiqtur. Mene deryasida mushunche ghewwaslar arisida bir bayawanda yûrgen diwane we özidin bigane bolghan kishi özini qandaqlarche otturigha salalisun, salsimu qandaq qılıp göher tapalisun.

Rubaiy:

Bu karwan ehlige herem shewqi chüshken bolup, ulaghłiri buluttek téz yürüridu.

Men ajiz bichare qedimimi yerdin alalmaywatsam, u lar bilen hemrah bolup teng yürüish manga xam xiyal emesmu?

Kishiler arisida daim mushundaq muwapiq özre bilen meshhur, öz aldimda bu layiq bahane bilen özrilik idim.

Hayat hadisiliri u jahandarning seltenet asasigha berhem berdi, shamaldek heriketlinidighan pelek u saadetmen ezizning hayat shamini öchürdi. Shundin kényin hökümränliq texti shundaq bir shahlar shahining qedemliri bilen iptixarlandiki, bext-saadet yultuzi uning tajining göhiri bolush bilen beshini kökke yetküzdi.

Jahandarliq taji pelek bezmiside shundaq bir yultuzdek köp qoshun'gha ige pirqe bilen pexirlendiki, bext-teley yultuzi uning barigahining qubbisi bolghanliqi bilen öz pirqisini quyashqa yetküzdi. Memliket kéchisi shundaq bir dölet igisining meshili bilen parlidiki, uning uchqunining sholisida tolun ay goyaki Suha yultuzidek yoshur undi. Memliket shehristani bir adalet shémi bilen yorudiki, uning herbir sholisining nurliri aldida alem quyashi zerridek köründi. U shundaq bir iqlim hökümranidurki, mubarek leqemlirining sherebliridin permanberdarliq xutbisi oqulidighan munberning putliri Mushteri yultuzining yükseklikige yetti. Shundaq saxawet igisidurki, u saadetmen janabning ismidin hökümranliq aqchisining eyniki güzel neqishlerni peyda qildi. Pak dindurki, sheriet rawajida uning paraset quyashi tüpeylidin Zuhre udi yüzidiki tarlardin Qur'an qurlirini betler üstige yazdi. Adalet igisidurki, puqraperwerlikide insap déhqinining yardimi bilen qehrilik Mirrixmu pelek ékinzarida mustehkemlik uruqlirini téridi. Sahibqirandurki, uning tighlirining süyidin jenggah bostanida ghalibiyet gülliri échildi. Seltenet igisidurki, uning yürüshlirining tesiri bilen enjumenliride saxawet bulutliridin zeper ünchiliri chéchildi.

Nezme:

U shundaq padishahsh, uning süpetlirini yüz ming til yüz ming yilghiche éytsimu, bu éptilghan yüz ming yildin yene herbiri yene yüz ming bolghan teqdirdimu tügilmeydu.

Uning zikri yüz ming qern'ghiche bayan qilinsimu, bu yüz ming qernning herbir deqiqisi yüz ming yilgha barawer bolghan teqdirdimu uning zikrining yüz mingdin biri tügimeydu.

Rubaiy:

Xanlar uning aliy nesebi bilen söyünse, xaqanlar kéche-kündüz uning ishikide yatidu .

Qaghanlar ay-yillap uning qedemlirige bash qoysa, su ltanlar jan-dil bilen uninggha qulluq qilidu.

Rubaiy:

Uning permani yükidin pelekning qamiti égildi.

Pikirlirining parlaq nuridin ay sholisi xireleshti.

Gerche padishahliq uninggha tewe bolghan bolsimu, shunisi ajayipki, u yenila derwish süpetlik idi.

Béyit:

Dewran uning leqemlirini mundaq yazdi: sultan ughli sultan ughli sultan.

Baturlar atisi, sultanlarning ghalibi Huseyn Bahadirxan – Tengri uning memlikiti, shahliqini we ehli-alemge bolghan éhsanlirini daimiy qilsun.

Rubaiy:

Ey Tengrim, hayat hemmisi uning arzusi boyiche bolsun, bext döliyi menggüük bolsun.

Ey Tengrim, teley-iqbal sharabi uningga hemisip bolsun, rahet-paraghiti toxawsiz dawam qilsun.

Ey alemming perwischisi bolghan Tengri, amin!

Meqset shuki, ashu seltenet asminining quyashi goyaki yultuzlar shahi tötilishchi asman bezmisini ishghal qilghandek tötinchi iqlim üstide orunlashti we alem xelqliri paraghet orunlirida tinch-aman, azade we shadiman bolup, parawanliq we memurchiliq menzilgahida asayishliq bilen qararapti.

Mesnewi:

Goya ay etrapidiki yultuzlardek xalayiq u quyash süpet shah terepke yüzlendi.

Jahan memlikitining ulugh begliri we ottura haldikilermu uning ayighida boldi.

Ulughlar we otturidikilerla emes, belki pütkül xasu am uning yüksek astanisige yüzlendi,

Uning dergahigha yétip yardenme érishti. Shunisi ajayipki, men zar natawanmu (uninggha érishtim.)

Uning asmini ékinzarida bir changgal tupraqtek boldum. Eger, uningsiz bolghanda déngizdiki bir xeshkintin ibaret idim.

Uning yükieklikli aldida pelek bir meydan boldi. Ay bilen quyash ashu meydanning késekliki boldi.

Men u quyashning nurida zerridek boldum. Özümni zerrichilerdek biqarar qildim.

O quyash süpet shahning meydanini tawapgah qilip, uni zerrichilerdek tawap qildim.

Yüzüm bu asman kebi yüksek dergahning tupriqidin behrimen, beshim bu pelektek aliy bargah itlirining ayighi tüpeylidin eziz boldi. Gerche anidin atighiche, yette pushtumghiche bu aliy xanidannil ata miras bendisi, bu güzel astanining qedimiyy xizmetkari, yeni bu jemetning tawabiatı we bu tawabiatning jemeti bolsimu,

Mesnewi:

Atam bu astanining chakiri, anam bu saray bostanining kéniziki.

Men eger bulbul bolay yaki quzghun bolay bu dergah manga gülşen we bagh idi.

Lékin, hayat hadisiliri tüpeylidin bu gülshendin ayrılıp, uning hijran azabi jénimha patqan idi.

Lékin, qabiliyitimning kemliki we tolimu xar-zar bolghanliqim üçün, bu aliy mertiwilik padishahning mulazimitige kirish muddiasi xiyalimgha kelmigen, bu pelektek qudretlik xaqanning xas kishiliridin bolush arzusi könglümge kechmigen idi.

Emma, u hezretning kimyadek xasiyetlik iltipatliridin we iksirdek menpeetlik perwischliri tüpeylidin

ixtiyarsiz halda uning mulazimitide, belki sewdayilarche qulluqida idim. Uning iqtidar quyashidin manga cheksiz perwishler yétip, goyaki quyash tagh üstide her xil jawahiratlarni ashkare qilghandek könglüm kanini pem-paraset göherliri bilen zinnetleytti, uning aliquanliri bulutidin cheksiz kuchi-quwwetler yétip, xuddi bulut tupraqtin türlük reyhanlarni ündürginidek xatirim bostanini istédat gülliri bilen bézeytti. Mejlislerde uning ünchiler tökkuchi tilida bezi býitlimir éytılıp, olturushlarda uning göher chachquchi qollırıda bezi ghezellirim yézilatti, qusurlırını özgertip bérish bilen bezi sözlirimmi eyibtin xaliy, xatalırını islah qılıp bérish bilen bezi menilirimni nuqsandin yiraq qilatti. Bezi býitimdin birer namunasip sözni chiqırıp tashlap, bir güzel yipqa bir yirik ünchini tizghandek birer sözni kirgüzetti. Bezi ghezilimdin birer býitqa qelem urup bir buzuq desht ichide güzel bir qesir yasighamdek birer býit kirgüzetti. Bu qalaymikan býitlimir ichide u qimmetlik söz we bu parakende ghezellirimde u kirgüzülgén býit bar idi.

Rubaiy:

Goyaki tashlar arisidiki göherdek idi yaki kül arisidiki choghdek idi .

Yaki tikenler ichidiki qızıl güldek , belki beden ichidiki pak rohtek idi.

Bu býitler aywini ashu islahatlarning neqish we teswiri bilen Chin süretxanisi qizghan'ghudek, bu ghezeller bostani ashu tirishchanliqlarning bahari tüpeylidin jennet reshik qilghudek bolushqa bashlidi. Ötkür közlüklerning nezirige chüshüp, paraset ehlining könglige yéqip, heqiqeten hörmiti heddidin, shöhriti chektin ashti.

Béyit:

Shah islah qılıshqa qelem tewretkendin kényin, her býitim shah býit, her namem shahmane boldi.

Men bu weyranini u jawahir atlarning xezine qilghanlıqining heyranlıqi tüpeylidin xiyalchan we bu qarangghu külbini u meshellerning nuri roshen qilghanlıq xiyali bilen heyran idim.

Rubaiy:

Méni bu nurluq chiragh yorutti. U teley yultuzi saadetmen qildi.

Uning herbir hékmiti méni yüz qétim bende qildi, herbir shepqiti bendilikte shermende qildi.

Mushundaq ehwalda idim,

Mesnewi:

Tosattin manga ghayib sirlardin xewer bergüchi mundaq belge berdi: ey epsun'ger, ey epsanichi,

Balaghet élining hékmet igisi, pasahet memlikitining sahibqirani,

Qeliming uchini heriketke sal, atarutning köz qarichuqidin siyah al,

*Meniler guruhi eger boysunmisa, qeliming xewpi haman bash egdürgisidur.
Xalayiq tebiiting bulutining yamghuridin qénip ichip, el nezming ünchiliridin behrimen boldi.
Sözüng yükseklik üstide tugh tartti. Qelimingni erish lewhesi üstide yürgützung.
Gerche herbir sözung pak yultuzdek bolup pelek uning bészida örgulsimu,
Lékin, bunchiwala parakende qizlar atisiz balilardek chéchilip yürüiptu.
Biz bu chéchilghanlarning jem bolushini tileymiz. Shuningha meshghul bol, özre éytma.
Sen munche nadir sözlerni éytting. Bizning aliy himmitimiz uningha mayil boldi.
Pikrimiz shuni isteyduki, emdi diwan tüzüshning xiyalini qilghaysen.
Jahanda her kishige munchiwala perzent bolsa, ular shunchila shox we yéqimliq bolsa,
Bizning mubarek zamanımızda ularni jahanda sergerdan qilish rawamu?
Emdi sen goyaki atilar bir top balilirini öylük-ochaqlıq qilghinidek ularning hemmisini yighthin.
U sergerdan, sada guruh sanga perzent bolsa, bizge jemettur.
Olar bichare bolsa bir chare qilghuchilarımız, eger sen naméhriban bolsang biz undaq emesmiz.
Emdi permanni bilgen bolsang, ishqə kirishkin. Peqet, shu meqset terekpila qarap yürüş qilghin.
Ular tertipke sélinmighuche bir demmu tinip tapma, söz qisqa qilindi. Tengri eng yaxshi bilgüchidur.*

Bu boysunush zörür bolghan permanning bérilginidin we bu sel qarashqa bolmaydigan hökümning qilin'ghanlıq idin bészimdin tütün chiqıp dimighimha ot tutashti. Qelimim tili kékech, tilim qelimi sözleshke ajiz bolup, ya ishqə kirishishke quwwet, yaki özre éytishqa quđret tapalmidim. Intayın iztiraplıq belki iztirarlıqtın öz sergüzeshtime layiq we ehwalimha muwapiq halda tilim bu býitni éytti, könglüm bu ahangni küylidi.

Béyt:

Goyaki bulbulgha öz nawasidin méhnet-musheqqet yetkinidek, Newai özining janni huzurlandurghuchi sözliri tüpeylidin ghemge qaldi.

Tosattin zéhin ustazi belge berdi. Eqil xewerchisi yüzümge yûgürdü.

Mesnewi:

*Ey palani, bu néme ganggirash, néme dégen bala-qaza ajizliq we natawanliq?
Kishi japa chekmey paraghet tapalamdu, chiraghmu köngli köymestin yoruq chachalamdu?
Uruqmu yerge kirgechke chéchekke aylandi, qurtmu jénidin kéchip yipek boldi.
Lale uruqichilik gheyriting yoqmu, pile qurtichilik himmiting yoqmu,
Eger sen jan-diling bilen ishqə kirishseng tirishchanlıq bilen qan-ter tökseng,
Senmu uningha zinnet bérisen, shamning tir ishchanlıqi bilen diwan wujudqa kéléidu.
Eqildin mana shundaq ilham yétishti, manga özümdin özgiche bir umid peyda boldi.*

Tengrining muweppeqiyet ata qilishini tilep dua qilip, shahning dergahigha iltija qilip.

Höküm mezmuni boyiche qelem tewrettim, sehipilerni tertiplep yézishqa kirishtim.

Gerche u xes-xeshekler yighthqa erzimisimu, lékin bu ünchiler uning ichide yoshurun'ghan;

Gerche u zulmet nahayiti qarangghu bolsimu, u yerde abihayat bolghanliqi üchün ghem-endishe yoq idi.

Ulugh Tengri xalisa, bu diwan töwende zikri qilnidighan intizam bilen retlen'güsü we munu yézilghusi tertip bilen wujudqa kelgüsi. Uningda bashqa diwanlarda körülmeydighan mundaq bir nechche ishqa riaye qilinidu:

Birinchisi shuki, diwan tüzgenlerning hemmisi xalayiq sözliride ishlitiliwatqan we kishiler kitablrida körülüwatqan ottuz ikki herp ichidin töt herpke chéqilmaytti. Bu goyaki söz kélinchiki nezm ipeklikening yéqimliq kiyimlirini we yarishimliq éginlirini kiyip, heriket qilishqa bashlisa, yaqt qutisidiki ottuz ikki góherdin qachaniki tölige nuqsan yetse, muqerrer halda jamaligha uningdin qusur, sözlirige uningdin nuqsan yüzlen'ginidek ewaldur.

Qit'e:

Uning hösn-jamali kishilerge zoq-shoq bolghay, chirayliq hösni yene chirayliq sözimu bolghay.

Le'li yaqtılırıda eger qusur bolsa, söz alimide uningga xijilliq bolghay.

Shu sewebtin u töt herp góherlirimu özge herpler jewherlirining yipigha tizip, ghezeliyat ottuz ikki herp tertipi bilen retlendi.

Yene biri shuki, herbir herptiki ghezellerning birinchi ghezili bilen bashqa ghezeller otturisida uslub étibardin perq bolushqa riaye qilinmaytti. Muqerrerki, herbir ishta her nepeste pak we ulugh Tengrining medhiyisidin yaki Tengrining Elchisi – ulugh Tengri uningga dua we salam ewetkey – ning süpetliridin ya bu ikkisige dalalet bolghudek birer ishtin ghapil bolmasliq eladur. Gerche her nepeste bu saadet tuyesser bolmisimu, herbir mueyyen ishning bashlinishida buninga qandaqmu biperwaliq we mes'ulyetsizlikni rawa körgili bolsun.

Rubaiy:

Kelamullah gerche bashtin axirghiche ulugh Tengrining sözidin ibaret bolsimu.

Qarap baq, herbir sürining bëshi nahayiti köyümchan we rehim-shepgetlik Allaning ismi bilen bashlan'ghan.

Rubaiy:

Bu ighqa hedismu guwah, hemme ishta buningha riaye qilinghan.

Ulugh Tengrimu shundaq bayan qilghan. Resulillamu ashundaq dégen, buningha delil-ispat bar.

Mushundaq xiyal köngülge kelgenlikü üçhün herbir herp ghezeliyatining birinchi ghezili ya ulugh Tengrining hemdusanasi bilen insha qilindi. Ya Resulillah – uninggha Tengrining salamliri bolghay – ning süpetliri bilen bashlandi we yaki bu ikki ishtin birige delil bolidighan birer pend-nesihet bilen izahlandi.

Yene biri shuki, bezi shairlarning ijadiyitidin we diwan tüzüshidin meqset goyaki mejazi hösn-jamalni süpetlesh we körünüshtiki meqsetning xet-xallirini teripleshtinla ibarettek, diwanlirida shuningdin bashqa héch nerse anglanmaydu. Shundaq diwanlarmu barki, uningda meripet arilash birer ghezel tépilmaydu. Shundaq ghezellermu barki, uning ichide nesihet bolghudek birer býeyitmu chiqmaydu. Mundaq diwanlarning yézilishining özi bekla bihude awarichiliq we bikargha japa-cheekkenlik bolsa kérek. Shunga, bu diwanda hemdusana, ne't we pend-nesihettin bashqa, anglighanda ay yuzlüklerning serkeshlikige seweb, ghemkeshlerning perishanliqigha bais bolidighan herbir otluq ghezeldin birer-ikki nesihetlik we pek bolarliq býeyit meqset qilindi. Bularning w ujud xamini u chaqmaqning köydürüşidin pütünley zaya bolmasliqi üçhün, ularning chéhrilirining nuri ippet perdisidin tashqirigha köp chiqmighay. Undaq bolimighanda bu ghezeller kiyikliri heriket qilsa, belki perdini kötürüşke bashlisa, bu býeytlarning nesihetchi waizliri we pend éytquchi nesihetchiliri uningha tosqun bolghusi.

Mesnewi:

Yeni u gül yüzlükler naz qilsa, eqil we dinni bulang-talang qilishqa bashlisa,

Ghemze qilip chirayliq qiliqlarni qilsa, perdilerni kötüüp naz qilsa.

Her nepeste chéhrilirining nurliridin alemni köydürüşke hewes qilsa,

Bu nesihet ehli hékmetliri bilen, yüz tümen pend-nesihetliri bilen.

Ularga her daim tosqun bolghay, chünki shu arqliq zaman ularning pitnisidin aman bolghay.

Yene biri shuki, bashqa diwanlarda ghezel uslubi we aditide shundaq resim-qaidi barki, mexsus türlerde söz kélinining jilwilirige namayish we jamaligha zinnet bermeydu. Eger, naganda metle' mexsus türde chiqqan bolsa u metleining uslubi bilen axirlishish tonini we tügellinish libasini kiydurmeydu. Belki tügigiche bir býeyit mezmuni wisal baharida gül tizsa, yene bir býeyit piraq xazanida ghem-qayghugha chöküdu. Bundaq bolghanda ular munasiwettin yiraq we mulayimliqtin uzaq köründi. Shunga, herqandaq mezmunda metle' bashlan'ghan bolsa, meqte'ghiche süret étibari we mene tereptin birdek muwapiq chüshüshige tirishchanliq körsirildi.

Rubaiy:

Her yerde bahar bolsa chimen bolsa kérek, her qayda gül bolsa tikenmu bolsa kérek.

Her yerde tiken bolsa retju méxnet bolsa kérek. Qayda xazan bolsa tiken bolsa kérek.

Rubaiy:

Zahid meyxanida xushal bolmaydu, pasiqlar munajat ehli ichide néme ish qilsun?

Ghériblijni hemme kishi qattiq dep bilidu. Chünki, kishi u yerde bir top yatlar ichige chüshidu.

Yene mesnewilerdin, qesidilerdin bashqa – Tengri xalisa ular yene herqaysisi ayrim kitab bolghusi – her türlük shéirdin, mesilen, rohni kötüridighan muxemmesler hemmisi besh zinnetlik, rawan museddesler hemmisi alte qewetlik, menpeetlik rubaiylar hemmisi latapetlik, paydiliq qit'eler hemmisi menpeetlik, köngülge yéqimliq mustehzadlar barchisining süpetliri xettin ziyade, tengdashsiz ferdlerning hemmisi shérin we rawanlıqta yégane, namgha ait muemmalar barchisi at yosurmaqta chaqqan, qizghin neperlerge barchining meptunluqi ayan, bir-birige baghan'ghan terjibentler hemmisi yéqimliq, mötidil tuyuqlar barchisi türkche uslubta bolup, bu béytlar teweside hemrah we bu shéirlar guruhida tewe boldi.

Bu güzel bet üstige yézilghan munderijidin gherez we bu chirayliq sehipige pitilgen dibachidin meqset shu idiki, sultanlardin qaysi biri bina qursa uning xane we aywanlirini yüksek qilip quruptu. U aywan gümbizi bar bolsila u isim shu yerde saqlansun dep, bu bina rawaqlırıda we u aywan gümbezliride söz isimlerini bayan we öz leqemlerini ayan qılıptu.

Rubaiy:

Kim iqtidar körsitip imaret bina qilsa, oning lewheside isimliri yézilghay.

U bina qachan'ghiche awat bolsa, u isimmu xalayiq tilde zikir qilin'ghay.

Bu pelek misal aliy hékaye qesirini u hezretning latapetlik tebiitining mimari qurghan, jahan'gha zinnet bolghuchi bu pirdewis béghi kebi baghni u janabning shereplik xiyalining baghwini layihiligen. Shunga, bu tesir asasining gümbizide u bextiyar janabning éti yézilsa némişi gharayip, bu bagh ihatisining rawiqida u mubarek leqemler igisining leqimi pitilse némişi ejeblinerlik?

Mesnewi:

Meqset shuki, ey Tengrim, bu aliy qesir hergiz zawal tapmisun.

Shah bu binani qurup uni zaman qesridek awat qildi.

Oni shahning tirishchanlıqi qurup chiqtı, méni peqet mimar (binakar) dep perez qıl, belki ishlemchi dep bil.

Eger ishlemchi yaki mahir binakar bolsun, öz ishığha minglap heq aldi.

Shahning altun neqishlik qesiri pütkendin kényin, ulargha qesir ichide néme alaqe bar?

Ibrahim Xelillulla eger kebini qurghan bolsa, uningga yene "qaysi ustaz qildi?" déyishning hajiti barmu?

Shuningdek Iskender sépil soqturdi, uningga kimmu "bu sépilning ishlemchiliri kim idi?" désün?

Imaret qurush ishida kim altun serp qilsa, bina shuning ismi bilen ayan bolidu.

Binani qurushqa gerche hemme kishi qatnashsimu, lékin uni yenila qurdurghuchining ismi bilen ataydu.

Xelq ichide shundaq bir qaide barki, bina üstide qurdurghuchi ismi yézilidu.

Shahning étini mushu menide bildim, shunga uni bu qesir aywinining üstige ornattim.

Chünki, bu pelekten yüksek qesir mewjut olsila, bu isim uning awinida namayan bolghay.

Taki pelek qesri seyle qilip, yultuz awinida aylinip tursila.

Bu padishah ömri ayrwinining binasi goyaki pelek asasidek mustehkem bolsun.

Uning arzuliri her nepeste qudret diwanidin teqdir xahishidek qandurulsun, amin.

Yene inchike zéhinlik heqiqet ehli aldida we heqiqet izdigüchi diqqet igiliri huzurida erzim shuki, bu chéchilangghu béyitlar yuqirida bayan qilin'ghinidek tertiplendi. Intizam qeydige kirishtin burun we bu alaqe yipigha tizilishtin ilgiri bezisi ottura yashliqta éytılghan bolsa, bezisi kichik yashliqta déyilgen idi. Bezisi oylap déyilgen pikir bolsa bezisi demalliqqa éytılghat bedihe idi. Bezisi saq waqitta bolsa, bezisi mestlikte, bezisi hoshyarlıqta bolsa, yene bezisi sewdayiliqta peyda bolghan idi, shu sewebtin ularning arilirida berq bek chong bolup kéтиdu dep, ularni toplam qilishqa dadilliq körsitilmigen bolatti, lékin xalayıq arisida ming béyit – ikki ming béyit etrapida özliri toplıghan béyittler bar idi, nahayiti meshhur bolghan idi. Bularni tertipeshke perman bolghandin kényin bezi béyitler xamraq, bezi ghezeller toluqsızraq bolsimu, kitabning tarqilip bolghanlıqi we shöhret qazinip bolghanlıqi üçhün ularni bashqilar arisidin chiqirip tashlash özrilik, belki qiyin köründi. Shu sewebtin herqaysisi öz ornida nezm yipigha tizildi.

Rubaiy:

Bostanda güli bolsa yene tikenmu bolidu, déngizada ünche bolghan iken sedepmu bolidu.

Dewranda sharap mewjud bolghan iken xumarmu bolidu, diwanda sadda béyitmu bolup qalidu.

Eyibke buyruma.

Rubaiy:

Yüz gül arisida bir tiken bolsa, yüz yaxshi ichide bir yaman bolsa ejeblenmeng.

Abi hayattin ming jam ichilse, birining téğide léyi bolsa heyran qalmang.

Söz yipi uzardi. Meqsetler göhiri arida qaldi. Yuqirida zikir qilin'ghan xadimlarga axırkı iltimasim shuki,

Rubaiy:

Qelimim bayan qilghan bu namige mene igiliri bir-birlep nezer salghinida,

Qusur tépilsa özgertsun, özgertishte nuqsan sadir qilmisun.

Rubaiy:

*Eiyib izdigüchilerning sözi hemmisi alghan, piruzini éshek munchiqi dése, bu özi lap.
Epu qilghuchilar jewherlirini ayan qilidu, Tengri mundaq jewherlerge insap ata qilghay.*

Rubaiy:

*Ey Tengrim, gunahliq herplerni yézip nameni qara qildim, ömrüümni xar qildim.
Ah, bu rexmet siyyi bilen yumisang, men namisi qara mehsher künü qandaq qilarmen?*

Rubaiy:

*Ey Tengrim, Newaigha yoqluqni meqset qilghin, chünki u séning yolungda yoqaldi.
Ey Tengrim, uningha ebediy baqiyliq ata qil, uni néme qilsang shu chaghda özüng bil.*

